Баклана Галина, Корнуса Бося

СУРҺУЛИН ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬН ДЕГТР

3-гч класс

Хальмг Таңһчин
сурһулин болн номин Министерств
барлхд зөв өгв

Элст
«Калмыкия» нертә Таңһчин зәңгллһнә агентств
2017

УДК 81.26 (470.47)
ББК 81.2 – 922
Б 194

Авторы:
Г. Б. Бакланова, Б. Э. Корнусова

Бакланова Г. Б., Корнусова Б. Э.
Б 194 Үйнр. Экспериментальное учебное пособие. 3 кл. Для общеобразоват. учреждений РК. / Г. Б. Бакланова, Б. Э. Корнусова. – Элиста: АУ РК «РИА «Калмыкия», 2017. – 112 с.: ил.

ISBN 978-5-7539-0820-9

ҮЙНР

3

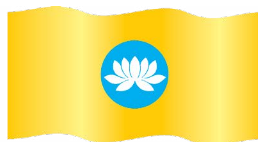
3
һурвн

Әңг	Әңг Кичәл	1	2
		Медрл – ик зөөр	**Сән гиичд күн байрлдг**
I	1	Эндр ямаран байрин өдр?	Чи ю кеж чаднач?
	2	Зунар альдаран йоввч?	Бичкндән ю кеж чаддг biləч?
	3	Школурнь яһж күрвч?	Юн ю кеж чадхш?
	4	Өцкүлдр ю кеввч?	Ю кех зөвтәч?
	5	Нарн өдрән яһж давулвч?	Тадн ю кех зөвтә билət?
	6	Чи ю хулдж аввч?	Кенд ю кех керг уга?
	7	Ямаран аңгуд үзвч?	Манһдур чи ю кехвч?
	8	Чи кезә төрвч?	Үвләр ю кеж болшго?
	9	Чи кенлә таньлдвч?	Иргчдән ю кехвч?
	10	Ямаран ончта йовдл чамла болв?	Зулын авъяс меднч?
II	11	Тана класст шин сурһульч бәәнү?	Зулын нәәрт ямаран белдвр кежәнәт?
	12	Ямаран соньн йовдл учрв?	Кенлә ямаран йовдл болв?
III	13	Кежәнәч эс гиж келәч?	Тедн кенд золһжана?
	14	Кежәхшвч эс гиж кесн угавч?	Герлә кениг таньсн уга?
IV	15	Чи умшхдан дуртавч?	Чи умшхдан дуртавч?
	16	Чи умшхдан дуртавч?	Чи умшхдан дуртавч?
V	17	Юн болв?	Шин җилин нәәрт кен болхвч?
	18	Кенә хәрү цецн?	Сурж болхий?
VI	19	Чи наадхдан дуртавч?	Чи наадхдан дуртавч?
	20	Чи ю дасвч?	Чи ю дасвч?

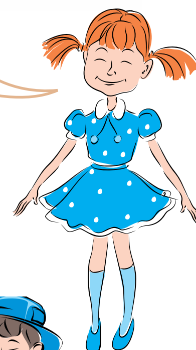
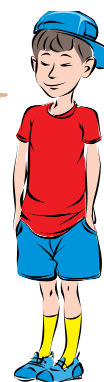
Әнг	Әнг Кичәл	3	4
		Кү күндлхлә – кишг ирдг	**Эвин экн – тосн**
I	1	Юн гиһәд һурниһәд бәәнәч?	Кен цугтаһаснь өндр?
	2	Ямаран селвг өгхм?	Юн һурвн харш?
	3	Чамд ямаран төрл бәәнә?	Ямаран нур орчлнд цугтаһаснь ик ?
	4	Үвләс менд һарвт?	Кен түрүн болж космосур нислә?
	5	Цаһаһан яһж давулжанат?	Хаврин темдг ямаран?
	6	Төрскн келән сәәнәр меднч?	Кен эн зургиг зурв?
	7	Чини уульнц кенә нер зүүнә?	Юн хальмг теегин кеермж?
	8	Кен йоста хальмг залу?	Сән гисн юмб?
	9	Экдән ю белглнәч?	Эн юн нәр болжахмб?
	10	Келврин марһанд орхвч?	Чини өвк эцк альд дәәлдж йовла?
II	11	Кенәр үлгүр авнач?	Зәңгләч юуна тускар бичв?
	12	Цер гисн юмб?	Юн орчлнд цугтаһаснь өврмжтә?
III	13	Кенәр наад бәрҗәнәч?	Эн делгрңгү эс гиж делгрңгү биш зәңг?
	14	Җиижә юуһар Цаган Амнд күрв?	Эн ямаран зәңг?
IV	15	Чи умшхдан дуртавч?	Чи умшхдан дуртавч?
	16	Чи умшхдан дуртавч?	Чи умшхдан дуртавч?
V	17	Кенә келн – усн?	Сурһулин җил юуһар öнчта болв?
	18	Кенә төрлмүд селәнд бәәнә?	Чи зунар ю кехвч?
VI	19	Чи наадхдан дуртавч?	Чи наадхдан дуртавч?
	20	Чи ю дасвч?	Чи ю дасвч?

ЭНДР ЯМАРАН БАЙРИН ӨДР?

2. Соңстн. Умштн.

Мендвт, күүкд! Эндр ямаран байрин өдр?

Келҗ болхий?

Кел.

Эндр Медрлин өдр.

Мел чик. Эндр Әрәсән орн-нутг Медрлин өдр темдглҗәнә. Күүкд, дәкәд ямаран байр Хальмг Таңһчд темдглгднә? Кен меднә?

Би меднәв. Эндр Зая-Пандитан бичгин өдр.

Э, чик. Ухата көвүн! Зая-Пандита медрлтә номт билә. Хальмг бичг үүдәлә. Күүкд, тадн сурһулян сәәнәр суртн! Медрл автн! Номта улс болтн гиж йөрәҗәнәв.

2. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Медрлин өдр.

(Өлзәтин келвр)

Һаха сарин нег шин – Медрлин өдр. Өрүн 9 часла школын линейк болв. Әрәсән болн Хальмг Таңһчин тугмуд өргв, частр наадв. Олн гиичнр ирв: ачта малчнр, тосхачнр, номтнр, эк-эцкнр, ээж-аавнр. Сурһульчнр гиичнрт белгән белглв. Герлә шүлг чееҗәр келв. Җиижә домбр цокв. Нүүдлә ду дуулв.

Нүүдлән аав – номт. Эн тууҗч. Хальмг бичгин тууҗ сәәнәр меднә. Түрүн кичәлд Зая-Пандитан тускар келв. Зая-Пандита – хальмг бичг үүдәсн күн. Эн гүн медрлтә, ик номта күн бәәж.

1. Һаха сарин нег шинлә Әрәсән орн-нутг ямаран байр темдглнә?
2. Һаха сарин нег шинлә Хальмг Таңһч ямаран байр темдглнә?
3. Зая-Пандита гисн кемб?
4. Зая-Пандита ю үүдәлә?
5. Сурһулян яһж сурх кергтә?

ЗУНАР АЛЬДАРАН ЙОВВЧ?

1. Соңстн. Тодлтн.

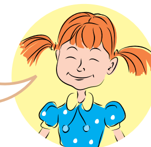

Өдгә цаг	Өңгрсн цаг
Би йовув.	**Би** йовлав.
Чи йоввч.	**Чи** йовлач.
Тер йовв.	**Тер** йовла.
Мадн йовувидн.	**Мадн** йовлавидн.
Тадн йоввт.	**Тадн** йовлат.
Тедн йовв.	**Тедн** йовла.

2. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Күүкд, тадн зунар сәәнәр амрвт?

Санснас сәәнәр амрув.

Медхд соньн, ю кеввч?

Би бичкдүдин лагерьт амрув.

Лагерь альд бәәнә?

Хар теңгсин өөр. Тенд уулмуд, ө-шуһу модд бас бәәнә. Тер һазрин йиртмҗ йир сәәхн.

Һанцхарн йоввч?

Үүртәһән. Мини эцк мадниг машиһар лагерьт күргв.

Удандан бәәввт?

Һурвн долан хонгтан. Мадн уснд өөмләвидн, нарнд ээврләвидн, уулмуд давшлавидн, ө-шуһу мод одлавидн. Амрлт йир сән болв!

1. Герлә альдаран йовв?
2. Герлә кентә амрв?
3. Кен күүкдиг лагерьт күргв?
4. Күүкд кедү хонгтан амрв?
5. Күүкд лагерьт ю келә?
6. Хар теңгсин өөр юн бәәнә?

3. Соңстн. Чик эс гиж буру.

КЕРМ

1. Үлмҗ өрк-бүлтәһән Москвад амрв.
2. Түрүн өдр Үлмҗ циркд одв.
3. Үлмҗ Москвад хойр долан хонгт бәәв.
4. Өдр болһн музейд, һәәхүлд одла.
5. Цугтаһасн икәр Үлмҗд Улан талвң таасгдв.

4. Күүндтн. Сурврмудт хәрү өгтн.

1. Чи зунар ю кеввч?
2. Альдаран йоввч?

ШКОЛУРН ЯҺЖ КҮРВЧ?

1. Соңстн. Тодлтн.

ЗОГСТН!

ОНЬГАН ӨГТН!

ХААЛҺ ҺАТЛТН!

ХААЛҺИН БЕЛЧР

2. Соңстн. Умштн. Даалһвр күцәтн.

Хаалһд оньган өгтн.

(Һәрән келвр)

А. Эндр би эрт босув. Нүр-һаран уһавув. Өрүни хотан идүв. Дарунь хувцан шулуһар өмсүв. Школурн адһж йовув. Юңгад гихлә, өцклдүр багштан эрт ирж нөкд болнав гиж келләв.

Ә. Мини гер школас хол биш, болв хойр өргн хаалһ һатлх кергтә. Түрүн хаалһ би амрар һатлув. Светофорин ноһан шам шачала. Дарунь хаалһин ик белчрт күрүв. Улан шам шачала. Би күләһәд зогсув.

Б. Генткн бичкн миисин кичг хаалһ деер гүүж һарв. Ю кехм? Кичгиг бәрхм? Зогсхм?

В. Мини хүвәр өөрдж йовх машина залач зогсв. Машинасн һарад, миисин кичгиг бәрж авад, нанд өгв. Би залачд ханлт үгән келүв. Эн саамд светофорин ноһан шам шатв. Би миисин кичгтәһән хаалһ амр-менд һатлув.

Ямаран келврин әңгд эн учрин тускар келгджәнә?

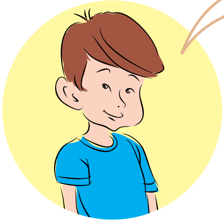
1. Һәрән хаалһ ямаран?
2. Ямаран учр генткн һарв?
3. Һәрә өрүн ю кев?
4. Кен Һәрәд нөкд болв?

3. Күүндтн. Сурврмуд олзлтн.

1. Чи эндр кедү часла сервч?
2. Өрүни хотдан ю идвч?
3. Гертәсн кедү часла һарвч?
4. Школурн яһж күрвч?
5. Хаалһин зака меднч?
6. Хаалһин заканд оньган өгвч?

ӨЦКЛДҮР Ю КЕВВЧ?

1. Соңстн. Умштн. Зәңгс тогтатн.

Нүүдлә, менд! Би чамд өцклдүр җиңнүлләв. Чи хәрү өгсн угач. Ю кеввч?

Би бассейнд өөмләв. Юн болв?

Чамаг эгчиннь концертд дуудхар седләв.

Я-а, дәрк, иим кергәс дутув. Сән концерт болв?

Йир сән. Дала улс ирв. Төгрәшт олн багла цецгүд белглв. Ханлтын үг келв. Йөрәл тәвв.

Чи концертд бас орлцвч?

Э, тиим. Төгрәш мөрн хуур татв. Би домбр цокув. Мини эк-эцк намаг таалв.

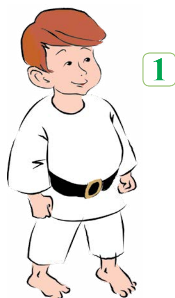
Ямаран һундл! Чамаг соңсхар седләв.

Төгрәш Жиижә Әмтн Нүүдлә Эк-эцк	мөрн хуур бассейнд ханлтын үг концертд концерт Жиижәг Нүүдләд домбр цецгүд йөрәл	таалв. тәвв. белглв. җиңнүлв. ирв. өөмв. цокв. өгв. келв. татв. орлцв.

2. Соңстн. Ирлцүлтн.

Кен өцклдүр ю кев?

Өлзәт
Һәрә
Үлмж

3. Күүндтн. Сурврт хәрү өгтн.

Өцклдүр ю кеввч?

АМРЛҺНА ӨДРӘН ЯҺЖ ДАВУЛВЧ?

1. Соңстн. Тодлтн.

йовх	йовсн
Би йов**ув**.	**Би** йов**сн** уга**в**.
Чи йов**вч**.	**Чи** йов**сн** уга**ч**.
Тер йов**в**.	**Тер** йов**сн** уга.
Мадн йов**увидн**.	**Мадн** йов**сн** уга**видн**.
Тадн йов**вт**.	**Тадн** йов**сн** уга**т**.
Тедн йов**в**.	**Тедн** йов**сн** уга.

2. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Үлмж, альдаран адһж йовнач?

Герүрн хәрж йовнав. Амрлһна өдр мана өрк-бүл хашад көдллә. Дала көдлмш би**лә**. Зәрм көдлмш чилә**сн** уга**видн**.

Ю кех кергтә?

Би хамтхас хура**сн** уга**в**. Цаһан цецгүд суулһ**сн** уга. Болд аав хойр күрзәр һазр малт**ла**. Болв хойр нүк малт**сн** уга.

Намрар хашад дала көдлмш һарна. Болв сурһулян бичә март. Багш дала даалһвр өг**лә**.

Бичлһнә даалһвран кечкү**в**, болв келвр умш**сн** уга**в**. Мини амрлһна өдр күнд бол**в**. Чи амрлһна өдрән яһж давул**вч**?

Сән гидгәр амру**в**. Кинод оду**в**, һаза нааду**в**. Эндр көдлх кергтә. Цецгүд усл**сн** уга**в**. Нә, байрта харһий!

1. Үлмжин өрк-бүл амрлһна өдр ю келә?
2. Үлмж өцклдүр ю кесн уга?
3. Цаһан ю кесн уга?
4. Болд аав хойр кедү нүк малтсн уга?
5. Ямаран даалһвр Үлмж кесн уга?
6. Герлә амрлһна өдр ю кев?
7. Герлә ю кесн уга?

3. Күүндтн. Сурврмудт хәрү өгтн.

1. Амрлһна өдр яһж давулвч? | 2. Ю кеввч? | 3. Ю кесн угавч?

ЧИ Ю ХУЛДЧ АВВЧ?

1. Соңстн. Умштн. Чик эс гиж буру.

Мана уульнцд сән делгүр бәәнә.
(Өлззәтин келвр)

Би хулд кехдән дуртав. Мана уульнцд ик делгүр бәәнә. Эн ик, һурвн давхр цаһан гер. Дееврнь улан. Терзмүднь дөрвлҗн болн төгрг. Делгүрин үүдн эврән секгднә, эврән хаагдна. Делгүрин өмн машинә зогсал бәәнә. Эн делгүр цугтаднь таасгдна.

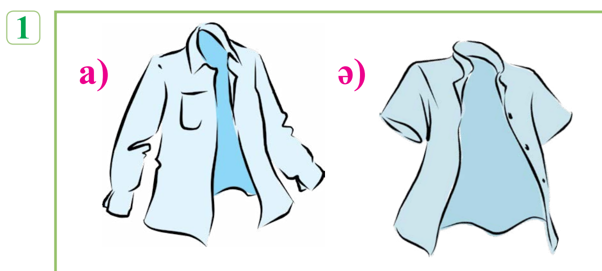
Делгүрт олн әңг бәәнә. Негдгч давхрт хот-хол, зер-земш, темс хулдна. Хойрдгч давхрт хувцна, ааһ-савин, ор-дерин әңгүд бәәнә. Мини дурта әңгүд һурвдгч давхрт бәәнә. Тенд наадһас, дегтрмүд, сурһульд кергтә юмс хулдгдна.

Өцклдүр би эктәһән делгүрт одув. Мадн дала хулд кевүвидн. Эк үс, тос, балта-шикр, үкрә мах хулдҗ авв. Би хойр бичүр, тавн девтр, зурлһна девтр, шир болн зус хулдҗ авув. Мини дү көвүнд шин компьютерин наад хулдҗ авувидн.

1. Делгүр тавн давхр герт бәәнә.
2. Делгүрин терзмүднь һурвлҗн.
3. Негдгч давхрт чи, альм, кедм хулдна.
4. Хойрдгч давхрт өдмг, үс, заһс хулдна.
5. Өлзәтин дурта әңг хойрдгч давхрт бәәнә.
6. Эк мах хулдҗ авв.
7. Өлзәт тавн биир, хойр биллүр хулдҗ авв.
8. Дү көвүнд наад хулдҗ авв.

2. Соңстн. Сурврт хәрү өгтн.

Кен ю хулдҗ авв?

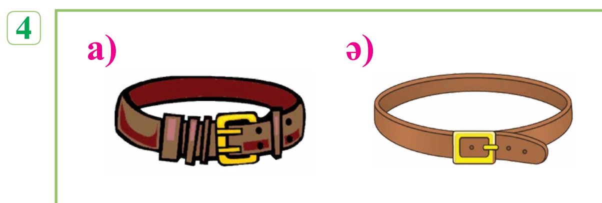
1

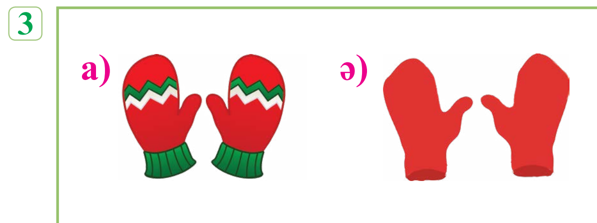
Герлә

Җиикә

Һәрә

2

4

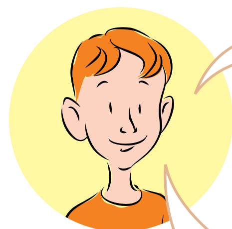
3

3. Күүндтн. Сурврмудт хәрү өгтн.

1. Чи хулд кехдән дуртавч?
2. Тана уульнцд делгүр бәәнү?
3. Өцклдүр хулд кеввч?
4. Ю хулдҗ аввч?

ЯМАРАН АҢГУД ҮЗВЧ?

1. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Үлмҗ, йиртмҗин кичәлд юуна тускар келнәч?

Би зунар Москван зоопарк хәләвүв. Тенд дала зерлг аңгуд, олн зүсн шовуд, хорха-мекlә үзүв.

Гөрәс үзүвч?

Үзүв. Урднь би гөрәс мана теегт үзләв. Гөрәсн – теегин аң.

Э, тиим. Би зунар аавдан хошт нөкд боллав. Нег дәкч гөрәсиг бас үзләв. Эн йир хурдн аң бәәж. Болв би хальмг теегин шовудын тускар келнәв.

Йир соньн. Би болхла, ирвскин тускар зәңгллһ белдүв. Ирвск – зөрмг, мектә, чидлтә аң. Нанд йир таасгдна.

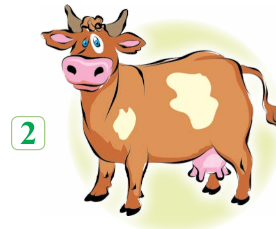
1. Үлмҗ зоопаркд ю үзв?
2. Альд Үлмҗ гөрәс үзв?
3. Һәрә зунар ю кев?
4. Гөрәсн ямаран аң бәәж?
5. Юуна тускар Һәрә зәңгллһ бичв?
6. Ямаран аңгин тускар Үлмҗ зәңгллһ белдв?

2. Соңстн. Сурврт хәрү өгтн.

Кен юуна тускар зәңгллһ белдв?

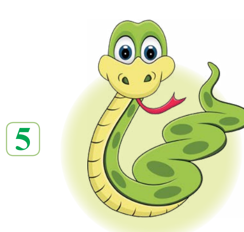
Жиижә **Өлзәт** **Нүүдлә**

1

2

3

4

5

6

3. Күүндтн. Сурврмуд олзлтн.

1. Ямаран аңгуд үзвч?
2. Ямаран аң чамд таасгдна?
3. Чини дурта аң ямаран бәәдлтә?
4. Ямаран бәрцтә, заңта?
5. Ю иднә?
6. Альд бәәнә?

ЧИ КЕЗӘ ТӨРЛӘЧ?

1. Соңстн. Тодлтн.

нег дәкж	нег жил хооран	нег сар хооран	долан хонг хооран	һурвн өдр хооран	хойр өдр хооран	өцклдүр	
кезәнә ←							эндр
урднь	давсн жил	давсн сар	давсн долан хонг		урж өдр	давсн өдр	

2. Соңстн. Умштн.

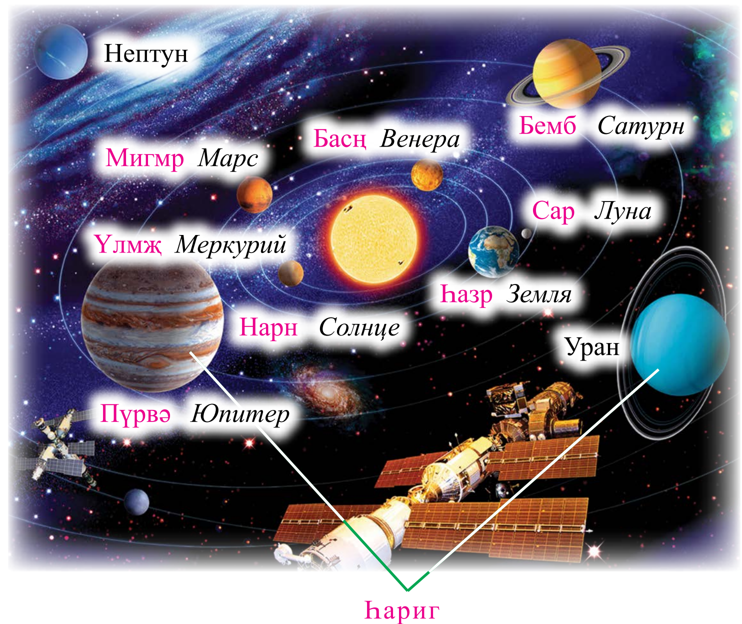
Соньн харһлт
(Нүүдлән келвр)

Давсн долан хонгт, басң өдрлә, арвн хойр часла мана школд соньн харһлт болв. Хальмг ачта шинҗләч гиичд ирв. Эн номт теңгр, одд шинҗлнә.

Маднд хальмг литин тускар келҗ өгв. Кезәнә хальмг улс сар хәләһәд лит тогтадг бәәҗ. Алтн һасн од хәләһәд хаалһан олдг бәәҗ. Урднь хальмгуд сән өдр хәләһәд нүүдг бәәҗ.

Хальмг литд җил, сар, өдр эврә нертә. Җилмүд, сармуд аңгудын, малдын, шовуна нертә. Өдрмүд болхла һаригудын нерд зүүнә.

САНСР

3. Нүүрәр күүндтн. Зәңглһ олзлтн.

Чи кезә төрләч?

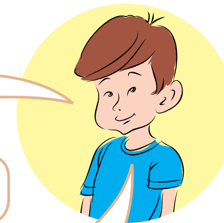
Нерн	Җил	Сар	Өдр	Өдрин цаг	Җилин цаг
Җииҗә	2008	лу	6	1:15	үвл
Өлзәт	2009	хөн	14	20:30	хавр
Нүүдлә	2007	така	30	5:27	зун
Герлә	2008	үкр	27	16:09	намр

Җиижә: Би хойр меңгн нәәмдгч җилд лу сарин зурһанд нег час арвн тавн минутла төрлә.

ЧИ КЕНЛӘ ТАНЬЛДВЧ?

1. Соңстн. Умштн. Ирлцүлтн.

Жиижә, наар.

Юн болв?

Эн зургуд хәлә. Эн мини шин үр. Чини бәәдлтә.

Үнәрий?

Э, тиим. Бембән чирә бас төгрг, өкәр халхта. Болв Бембә өндр нурһта, атхр үстә.

Нанла әдл билгтә гиж санҗанав.

Тиим боллго. Ю, дәрк! Бийән тиигж бууляд бәәдмн биш. Бичә өөл. Жиижә, чи кенлә таньлдвч?

Мана көгҗмин школд шин күүкн ирв. Нернь бас Өлзәт. Йир билгтә. Ятх болн бүшкүр татна, сәәнәр дуулна.

Нанла әдл ухата гиж санҗанав.

Бичә һунд. Чамла әдл өндр нурһта, ут хар үстә.

Һунджахшив. Зөвтә үгд зүркн хандг.

Нерн	Ямаран бәәдлтә?	Ямаран бәрцтә?
Өлзәтин үр Жиижән үр	өндр нурһта төгрг чирәтә атхр үстә ут хар үстә	билгтә өкәр ухата

2. Соңстн. Ирлцүлтн.

Күүкд кенлә таньлдв?

1

2

Герлә
Һәрә
Үлмҗ
Нүүдлә

3

4

3. Сурврт хәру өгтн.

Чи кенлә таньлдвч?

ЯМАРАН ОНЧТА ЙОВДЛ ЧАМЛА БОЛВ?

1. Соңстн. Умштн. Ирлцүлтн.

Ончта йовдл.

Һәрән келвр.

Давсн хаврар нег сән өдр би аавин хошт одлав. Хавр шинкән эклҗәлә. Түрүн цецгүд һазрас бултаҗала. Генткн би бичкн хөөнә хурһ цецгүд заагт үзүв. Экәсн үлдҗ. Бичкн хурһнд теегт әәмшг дала. Өлссн, даарсн бәәдлтә, мел чичрәд бәәнә. Хурһиг үүрәд, хошт күргүв. Аав намаг магтв. Тер хурһиг нанд зааж өгв. Ода мини хурһн өсәд-босад ик хөн болв.

Өлзәтин келвр.

Давсн долан хонгт би эктәһән Аһш балһснур хулд кехәр одув. Аһш балһсн Ижл һол деер бәәнә. Тенд дала ончта орм бәәнә. Цугтаһаснь ончта орм – Мамаев курган. Экм нанд Төрскән харсгч алдр дәәнә тууҗ келҗ өгв. Мини өвк эцк эн һазрт дәәлдҗ йовла. Энүнә зург мана гиичин хорад өлгәтә.

Нүүдлән келвр.

Хойр җил хооран үвләр мадн өрк-бүләрн уулта һазрур йовлавидн. Тер һазрт йир өндр уулмуд бәәнә. Нарт делкән улс нааран ирнә. Цанар, дошурар, лыжәр дошна. Би дошурар дошдг дасув. Лыжәр дошсн угав. Йир әәмшгтә юмн. Тер цагт би зурһата биләв. Ода болхла би әәшго биләв.

Үлмҗин келвр.

Урҗ өдр мана ээҗ Адг селәнә школур одла. Би ээҗтәһән йовлав. Мини ээҗ тенд багшлҗ йовла. Мини ээҗ ухата, билгтә, сән седклтә багш бәәҗ. Олн җилдән эн школд көдлҗ. Харһлт халун болв. Энүнә сурһульчнр ода мана Таңһчин алдр нер дуудулҗ йовна. Би йир гидгәр байрлув.

Нерн	Кезә?	Ю кев?
Өлзәт	давсн хаврар	ээҗдән байрлв.
Һәрә	хойр җил хооран	хөөнә хурһ олҗ авв.
Үлмҗ	урҗ өдр	балһснур одв. харһлтд орлцв.
Нүүдлә	давсн долан хонгт	ончта ормд одв.
		дошурар дошдг дасв.
		хурһар белг авв.
		уулта һазрур одв.

2. Сурврт хәрү өгтн.

Ямаран ончта йовдл чамла болв?

ТАНА КЛАССТ ШИН СУРҺУЛЬЧ БӘӘНҮ?

1.Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Шин сурһульч.

(Һәрән келвр)

Эн җил мана класст шин сурһульч ирв. Энүнә нерн Йисн. Эн һурвдгч тойгта школас ирв. Йисн өндр нурһта, чидлтә, шунмһа, чаңһ-чиирг көвүн. Футбол йир сәәнәр наадна. Мана үр болв. «Олмһа үүрмүдин» марһанд орлцв.

Бемб өдр Йисн мадниг гиичд дуудв. Энүнә өрк-бүл эврә герт бәәнә. Гер ик биш. Хаша дотрнь олн зүсн цецгүд болн урһа модд урһҗана. Күн йовдг җим хаалһнь үүрмг улан чолуһар цацата. Эргндән гер, хаша, хашан дотрк цевр, сарул, ке.

Йиснә хора герин ар үзгт бәәнә. Эн дөрвлҗн ик хора. Ширән өөрк эрст «Мини диг-даран» гидг таблиц өлгәтә. Мадн эн таблициг соньмсч хәләвүвидн. Таблицд Йиснә өдрин диг-даран бичәтә.

Йисн өрүн 7 часла сернә. Серәд, нүр-һаран уһана, шүдән цеврлнә, үсән самлна, спортын хувцан өмснә. 7 час 15 минутла гертәсн һарна. 30 минутд гүүнә. Дарунь киитн усар бийән бүдлнә. 8 часла өрүн хотан ууһад, школдан йовһар йовна. Хаалһдан 10 минут давулна. 8 час 20 минутла класстан орҗ ирнә. 13 час 30 минутла кичәлмүд төгснә. Йисн гер талан йовна. 14 часла үдин хотан ууна, амрна. 16 часла герин көдлмшән 1,5 (күсдундур) частан кенә. Дарунь үүрмүдтәһән һаза наадна. 18 часла спортын секцд одна. Тендән 20 час күртл бәәнә. Асхн хотан ууна. 22 часла орндан орна.

Йиснә өдрин диг-даран маднд йир таасгдв. Мадн бас иим дара бийдән тогтах болҗ шиидүвидн.

1. Йисн гисн кемб?
2. Йисн кениг гиичд дуудв?
3. Йиснә гер ямаран?
4. Хаша дотр юн урһна?
5. Йиснә хора герин альк үзгт бәәнә?
6. Бичкдүд эрст ю үзв?
7. Йиснә өрүн яһҗ эклнә?
8. Йиснә өдр яһҗ төгснә?
9. Таднд Йиснә диг-даранас юн таасгдв?
10. Сурһульчнр ямаран шиидвр авв?

2. Сурврт хәрү өгтн. Зура олзлтн.

Тана класст шин сурһульч бәәнү?

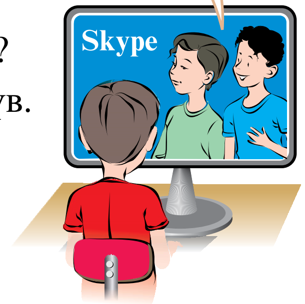
1. Нернь кемб?
2. Ямаран цогцта?
3. Альд бәәнә?
4. Ямаран бәрцтә?
5. Ямаран диг-дарата?

3. Күүндтн. Сурврмудт хәрү өгтн.

1. Чи ямаран сурһульчвч?
2. Чини үр ямаран сурһульч?

ЯМАРАН СОНЬН ЙОВДЛ УЧРВ?

1. Соңстн. Умштн. Зәңгс чиклтн.

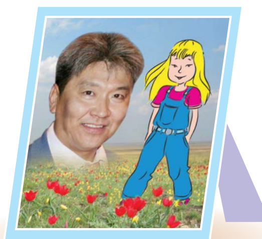
Үлмж: Санж, Хоңһр, мендвт! Кезәнәс нааран тадниг үзәд угав. Ямаран бәәнәт?
Санж: Му биш. Чамаг санҗалавидн. Сән күн санаһар.
Үлмж: Тадниг үзсндән байрлҗанав.
Хоңһр: Мадн бас. Зуна амрлһн ямаран болв? Ямаран соньн йовдл учрв?
Үлмж: Санснас сән болв. Москваһур одлав. Дала соньн юм үзүв, медүв. Әрәсән футболын багин наад бас үзүв.
Санж: Күцәмжтә көвүн бәәжч!
Үлмж: Түрд гиҗәтн! Та хойриг мартсн угав. Күчтә белг хулдж авув.
Хоңһр: Шулуһар үзүл! Бичә генүләд бә.
Үлмж: Хәләтн. Эн хойр Әрәсән футболын багин киилг таднд белглҗәнәв. Футболистнр һар тәвв.
Санж: Ик гидгәр ханҗанавидн! Менд харһий!
Үлмж: Удлго ээж-аавдан ирхәр седҗәнәв.
Хоңһр: Сән. Байрта харһий!

1. Өцклдүрәс авн Үлмж үүрмүдән үзәд уга.
2. Үлмжин үүрмүд Москваһур орв.
3. Үлмж Әрәсән футболын багин марһа үзв.
4. Үлмж үүрмүдтән хойр күзүвч хулдж авч.
5. Удлго Үлмж Москва орхар седҗәнә.

2. Соңстн. Сурврт хәрү өгтн.

Нүүдләтә ямаран соньн йовдл харһв?

1

2

3

3. Күүндтн. Сурврт хәрү өгтн.

Ямаран соньн йовдл чамла учрв?

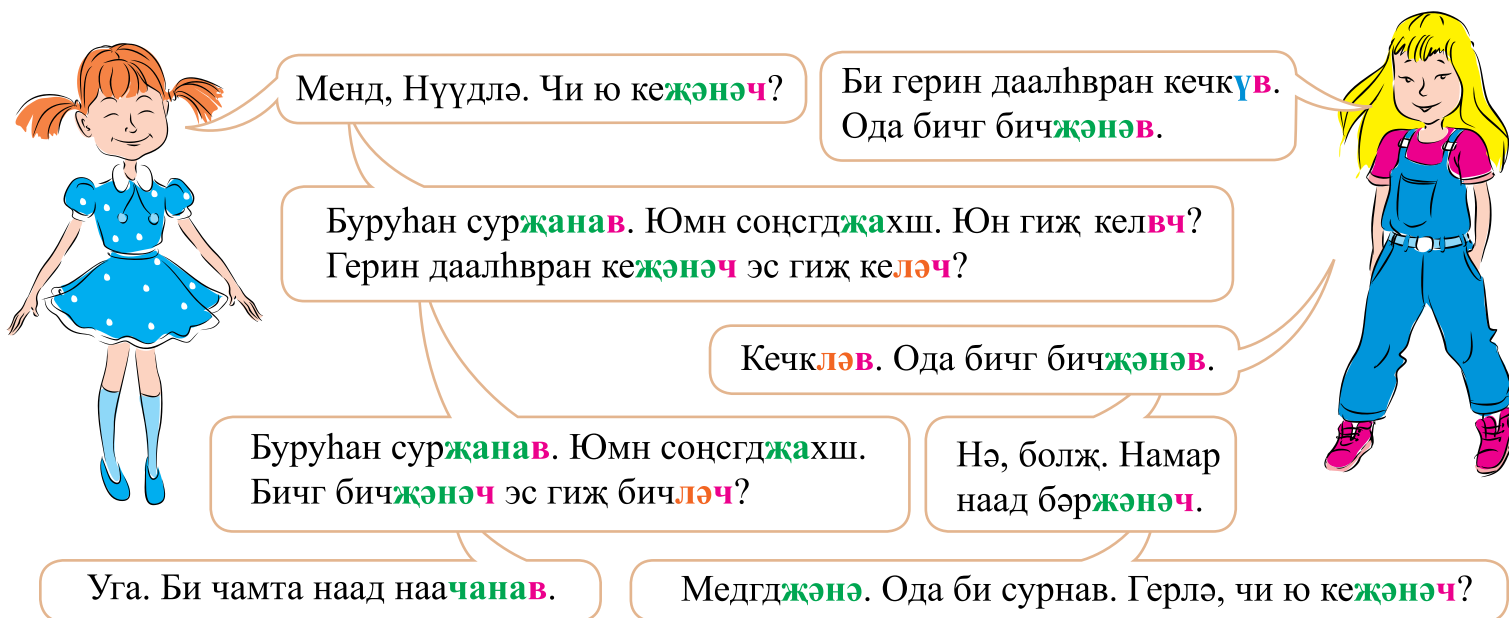
КЕЖӘНӘЧ ЭС ГИЖ КЕЛӘЧ?

1. Соңстн. Тодлтн.

Нүр		Өдгә цаг		Өңгрсн цаг	
		Ю кежәнә?	Ю кенә?	Ю кевв?	Ю келә?
1. 2. 3.	Би Чи Тер	дуулжанав дуулжанач дуулжана	дуулнав дуулнач дуулна	дуулув дуулвч дуулв	дууллав дууллач дуулла
1. 2. 3.	Мадн Тадн Тедн	дуулжанавидн дуулжанат дуулжана	дуулнавидн дуулнат дуулна	дуулувидн дуулвт дуулв	дууллавидн дууллат дуулла

2. Соңстн. Умштн. Наадтн.

Разговаривают по телефону

3. Нүүрәр күүндтн.

1. Һәрә - Жиижә

2. Үлмж - Нүүдлә

КЕЖӘХШВЧ ЭС ГИЖ КЕСН УГАВЧ?

1. 1. Соңстн. Тодлтн.

Нүр		Өдгә цаг		Өңгрсн цаг
		Ю кежәхш?	Ю кехш?	Ю кесн уга?
1. 2. 3.	Би Чи Тер	дуулҗахшив дуулҗахшич дуулҗахш	дуулхшив дуулхшич дуулхш	дуулсн угав дуулсн угач дуулсн уга
1. 2. 3.	Мадн Тадн Тедн	дуулҗахшивидн дуулҗахшит дуулҗахш	дуулнавидн дуулхшит **дуулхш**	дуулсн угавидн дуулсн угат дуулсн уга

2. Соңстн. Умштн. Күүндтн.

Һәрә, чи домбр цокнч эс гиж бүшкүр татнч?

Би бүшкүр татхшив, домбр цокнав.

Һәрә, чи ода көгҗм соңсчанач эс гиж дегтр умшчанч?

Би дегтр умшчахшив, көгҗм соңсчанав.

Һәрә, чи өцклдүр Үлмҗтә эс гиж Җиикҗәтә концертд одвч?

Би концертд одсн угав. Үлмҗ Җиикҗә хойр концертд одла.

2. Күүндтн.

3. Давсн җил:

1. Ода:

2. Өцклдүр:

ЧИ УМШХДАН ДУРТАВЧ?

1. Шүлг чеежәр дастн.

Төрскн келн.

Таджик, орс, осетин,
Туркмен, армян, абазин,
Молдаван, грузин келәр
Мана нутгт келцхәнә.

Цугтан эдн сән,
Цугтаһинь би күндлнәв.
Болв хама бәәвчн,
Би хальмгар дуулнав.

Төрскн кел нанд
Төрхәрә заяч заяж,
Эн насн җирһлдән
Эврәһәрн кел гиж!

Бадмин Серәтр

2. Үлгүр тодлтн.

Күүнә кеерүл – келн,
Келнә кеерүл – үлгүр.

3. Умштн. Ирлцүлтн.

Булһн.
(Түүкин тасрха)

Балакан Алексей

Элвг Булһн хойрин күүндән иим:
– Кенә көвүмбч? – гиж шаврт будгдсн шалвриннь шуңһрцгинь цандгин усар уһан бәәж, Булһн сурв.
– Баажан көвүмб, – гиж көвүн бальчгта һариннь нурһар һоожҗасн нульмсан арчв.
– Бааҗанчн нернь кемб?
– Бааҗа…
– Эк бәәнү?
– Уга. Кооку ээж бәәнә.
– Нерчн кемб?
– Элвг.
– Герчн альд бәәнә?
– Тер бәәнә, - гиж көвүн тедүкнд бәәсн, терзнь көк хааһулта, модн гер тал заав.
– Нә, йовий!

1. Бааҗанчн нернь кемб?
2. Эк бәәнү?
3. Кенә көвүмбч?
4. Нернчн кемб?
5. Герчн альд бәәнә?

а. Бааҗан көвүмб.
ә. Элвг.
б. Уга, Кооку ээж бәәнә.
в. Бааҗа.
г. Тер бәәнә.

ЧИ УМШХДАН ДУРТАВЧ?

1. Умштн. Шүлг чееҗәр дастн.

Хатсн өдмг.

«Хатсн өдмг
Кен хайх?
Хайн гихлә,
Килнц болх!» —
Көгшн аав
Тиигҗ келнә.
Келсинь ачнь
Түмә соңсна.
Аавин һараснь
Өдмг шүүрнә.

Анҗа дүүһән
Эн дуудна:
— Анҗа, богшурһад
Өгхм! — болна.
Адһсн дүнь
Өөрдҗ ирнә.
Үснд аавнь
Өдмг девтәнә.
Хойр ачнь
Хаҗуднь күләнә.

Эльдшә Эрднь

2. Тууль умштн. Чик эс гиж буру.

Тавн тө сахлта нег тө өвгн.
(Түүлин тасрха)

Кезәнә бәәҗ… Тавн тө сахлта нег тө өвгн эмгтәһән хоюрн тавн ямата, нег үкртә, өвсн гертә бәәҗ. Угатя эмгн өвгн хойр улагч үкрән, тавн ямаһан сааҗ үсән ууһад, теҗәл кеһәд бәәдг бәәҗ.

Генткн нег сө нег ямаһинь хулха авад одна. Дәкәд бас нег цөөк хонҗаһад, бас нег ямаһинь хулха авад одна. Өвгн эмгн хой ямаддан зовад һундад сууна.

Нег өрүн босад хәләхлә, улагч үкр деернь дала болсн батхн багшад бәәнә.

«Ямаһим хулха авад, үкрим батхн идәд бәәх, яһҗах юмн болхмб эн? – гиж келәд, өвгн ташад авснд, тавн батхн үкәд одна.

Эн ямадым хулхалад бәәдг хулхачиг яһҗ әәлһсә терүг гиҗәһәд: «Ташхин тавн батхн алдг күмб, – гиһәд өвгн бичг бичәд салькнд киискәд оркна...

1. Эмгн өвгн хойр модн герт бәәҗ.
2. Эмгн өвгн хойр өвсн герт бәәҗ.
3. Эмгн өвгн хойрт нег яман, тавн үкр бәәҗ.
4. Эмгн өвгн хойр нег үкртә, тавн ямата бәәҗ.
5. Үкринь хулха авч одна.
6. Һурвн ямаһинь хулха авч одна.

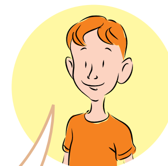
хулхач

ЮН БОЛВ?

1. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Медхд соньн. Зунар кесг юм кех саната биләч. Цуг кергән күцәввч?

Санснас сән болв. Һундл төрхд, уулта һазрур одсн угав.

Бичә һунд. Цаг олдад бәәх.

Һунджахшив. Болв ханҗанав. Зөвтә үгд зүркн хандг. Үвләр Үлмҗтә хамдан уул орад, лыжәр дошхар бәәнәвидн. Мини эцк маднла йовх.

Хәлә! Үлмҗ гүүҗ йовна.

Сән күн санаһар. Үлмҗ, менд. Юн болв?

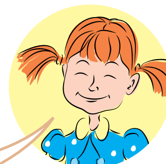
Түрд гиҗәтн! Кииһән авнав.

Бичә генүләд бә. Шулуһар кел!

Келхд бачм… Мини хүвәр… Кучтә күн…

Ю гиж келҗәнәч? Юмн медгдҗәхш.

Әрәсән ачта бөкнр ирҗ. Би мөңгн уга гертәсн һарв. Герүрн адһҗ йовлав. Ик кергәс дутн гиҗәнәв.

Ямаран һундл! Нанд миңһн арслң бәәнә.

Тииклә, хойр күн йовж чадҗана. Һәрә, йовий. Герлә, бичә өөл. Эн залу улсин зог.

Бичә зовтн. Йовтн. Кергтн күцәмҗтә болтха!

1. Һәрә ямаран керг күцәсн уга?
2. Үлмҗтә альдаран одхар бәәнә?
3. Кен гүүҗ йовна?
4. Үлмҗд ямаран керг бәәнә?
5. Кен Үлмҗд мөңг өгв?
6. Кен бөк хәләхәр йовв?
7. Герлә көвүдт юн гиж келв?

2. Күүндтн. Зәңгс олзлтн.

Юн болв?

1. Шулуһар кел. Бичә генүләд бә.
2. Юн гиж келвч?
3. Бичә һунд.
4. Ямаран һундл бәәдв?
5. Намар наад бәрҗәнәч?
6. Бичә өөл.

КЕНƏ ХƏРҮ ЦЕЦН?

1. Соңстн. Умштн. Ирлцүлтн.

Һурвн өвгн.
(Туулин тасрха)

... Һурвн өвгн хаанад орҗ ирв. Хан һурвн өвгиг шинҗлв. Негдгч өвгн халцха толһата бəəҗ. Хойрдгч өвгнə үснь цаһан, сахлнь хар. Һурвдгч өвгн сахл уга. Һурвн өвгн цугтан далта бəəҗ.

Хан негдгч өвгнəс сурна:

– Я-а, дəрк. Толһатн яһад халцха болсмб?

– Һундл төрхд, баһасн авн му үзəд йовлав. Олн уха ухалад йовтлм, толһа деер нег чигн үсн үлдсн уга.

Хан хойрдгч өвгнəс сурна:

– Нууц эс болхла, та өвгн, эднлə цацу болдмт, сахлтн хар, үснтн цаһан болдм?

– Ямаран нууц бəəдм. Сахлм намаг хөрн тавтадм урһла, үсн төрхəрə бəəһə. Тегəд сахлм үснəсм хөрн тавн җил дү.

Хан һурвдгч өвгнəс сурна:

– Медхд соньн, та юңгад сахл уга болдмт?

– Би эк-эцкдəн һанцхн үрнь билəв. Эцкəн һундашгон төлə көвүн болҗ төрлəв. Экəн һундашгон төлə сахл уга болув...

1. Негдгч өвгн	**а)** сахл уга
2. Хойрдгч өвгн	**ə)** халцха толһата
3. Һурвдгч өвгн	**б)** үснь цаһан, сахлнь хар

2. Умштн. Сурврмудт хəрү өгтн.

1. Һурвн өвгн кедү наста?
2. Негдгч өвгн ямаран бəəдлтə?
3. Хойрдгч өвгн ямаран бəəдлтə?
4. Һурвдгч өвгн ямаран бəəдлтə?
5. Негдгч өвгнə толһа яһад халцха болсмб?
6. Хойрдгч өвгн юңгад тиим бəəдлтə?
7. Һурвдгч өвгн юңгад сахл уга болсмб?
8. Кенə хəрү цецн?

ЧИ НААДХДАН ДУРТАВЧ?

ЭКЛЦ

1 Медрлин өдр яһж давулвч?

2 Зая-Пандита гисн кемб?

3 Сурһулян яһж сурх кергтə?

4 Зунар альдаран йоввч?

5 Эндр школурн яһж күрвч?

6 Өцклдүр ю кеввч?

7 Амрлһна өдрəн яһж давулвч?

8 Өцклдүр ю хулдҗ аввч?

9 Зунар ямаран аңгуд үзвч?

10 Чи кезə төрвч?

11 Эн зунар кенлə таньлдвч?

12 Ямаран онцта йовдл чамла болв?

13 Үлмҗ ода ю кеҗəнə?

14 Давсн долан хонгт ю келəч?

15 Бемб өдрлə 3 часла чи ю кенəч?

16 Һурвн өдр хooран тана бүл ю кев?

17 Нарн өдрлə ю кехшивч?

18 Давсн нарн өдрлə ю кесн угач?

19 Юн болв?

20 Һурвн өвгнə бəəдл ямаран?

21 Өвгд ямаран цецн хəрү өгв?

22 Ямаран шүлг меднəч?

23 Эн үлгүрт ямаран үг дутҗана?

Күүнə__________ - келн,
Келнə__________ - үлгүр.

24 24. Тавн тө сахлта нег тө өвгнə туск тууль меднч?

25 Ямаран ду меднəч?

ЧИЛГЧ

ЧИ Ю ДАСВЧ?

1. Умштн. Сурврмудт чик хәрү шүүтн.

Мендвт, күндтә үүрмүд! Би таднта үүрлсндән байрлҗанав. Сән-менд бәәнәт гиҗ санҗанав. Сурһулин шин җиллә йөрәҗәнәв. Нанд сән зәңг бәәнә. Өцклдүр мини һарсн өдр билә. Би хулһн сарин хөрн доланд төрләв. Намр – мини дурта җилин цаг.

Өцклдүр өрүн эк ээҗ хойр мини хорад орҗ ирв, һарсн өдрлә йөрәв. Экм нанд шин киилг белглв. Ээҗм соньн дегтр өгв. Асхн мадн бичкн нәр кевүвидн. Мини үүрмүд болн элгн-садн ирв. Эдн нанд бас белг белглв. Мини эк сән, шимтә хот белдв. Хотын хөөн күүкд һаза һарад наадв. Медәтнр герт үлдәд күүндв. Мини һарсн өдрин нәр нанд йир таасгдв.

Давсн сән өдрлә өрүһәр мадн бүләрн балһс орлавидн. Хот-хол, зер-земш, үс, шүүс – нәәрт кергтә юм хулдҗ авад белдләвидн. Хувцна делгүрт ке хувц хулдҗ авувидн. Экм бийдән шин майг болн сөөкә хулдҗ авв. Эцкдән – хар шалвр, ээҗдән – эрәтә альчур, нанд – өлгмр киилг хулдҗ авувидн. Үдин хотан балһсна ресторанд уувидн: темстә шарсн мах, хальмг цә, борцг. Дарунь мадн зоопаркд одад, аңгуд болн шовуд хәләвүвидн. Нанд ик арслң үзхд соньн болв. Асхн ора герүрн хәрҗ ирүвидн.

Тадн юн соньн керг күцәҗәнәт? Бичхитн эрҗәнәв. Тана үр Содмн.

1. Содмн кезә төрлә?
   а) хаврар ә) зунар б) намрар
2. Эк ээҗ хойр Содмныг альд йөрәв?
   а) гиичин хорад ә) Содмна хорад б) бичкдүдин хорад
3. Кен нәәрт ирсн уга?
   а) элгн-садн ә) багшнр б) медәтнр
4. Балһснд ю хулдҗ авла?
   а) наадһас ә) шову б) ке хувц
5. Кезә зоопаркд одла?
   а) сән өдрлә ә) өцклдүр б) өрүһәр

5	Чини аш:

2. Соңстн. Сурврмүдт хәрү өгтн.

1. Үр күүкнә нерн кемб? ______________
2. Энүнә үр ямаран күн? ______________
3. Үр күүкнә үсн ямаран? ______________
4. Үр күүкнә гер альд бәәнә? ______________
5. Кен күүкдт наад дасхла? ______________

5	Чини аш:
10	Цуг ашлт:

СӘН ГИИЧД КҮН БАЙРЛДГ

1-гч кичәл

ЧИ Ю КЕҖ ЧАДНАЧ?

1. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Күүкд, удл уга ямаран байр болх?

Эн байрин тускар ю меднәт?

Би меднәв.
Дарук сард Зул болх.

Зул – хальмг улсин дурта байр. Хамг әмтн нас немҗ авна.

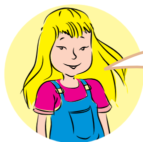
Хальмгуд эн өдр шин җил бас темдглнә.

Нә, сән. Байрин белдвр
кех кергтә.

Маңһдур Зулын байрин белдвр эклхм. Ду, би, йөрәл дасх кергтә. Хальмг телеүзгдл дарук долан хонгт зулын марһа кеҗәнә. Мадниг дуудҗана.

Би ээҗтәһән зулын боорцг кехв.
Ээҗ нанд боорцгин нерд зааҗ өгх.

Сән зәнг. Би зурҗ чаднав.
Чи ю кеҗ чаднач?

Би йөрәл келҗ чадхв. Марһанд орхар седҗәнәв.

1. Удл уга ямаран байр болх?
2. Зулын тускар ю меднәт?
3. Кезә хальмг әмтн нас немҗ авна?
4. Кезә хальмгуд шин җил темдглнә?
5. Ээҗ Һәрәд ю зааҗ өгх?
6. Хальмг телеүзгдл күүкдиг юунд дуудҗана?
7. Һәрә Нүүдлә хойр ю кеҗ чадна?

2. Соңстн. Сурврт хәрү өгтн.

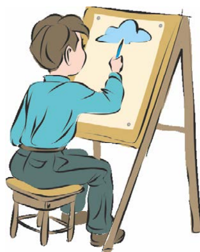
Кен ю кеҗ чадна?

1

2

3

Герлә

Жиижә

4

3. Күүндтн. Сурврт хәрү өгтн.

Кен ю кеҗ чаднач?

БИЧКНДӘН Ю КЕЖ ЧАДДГ БИЛӘЧ?

1. Соңстн. Тодлтн.

Эн бичкдүд кедүтә?

1 нилх

2 хойрта

3 һунта

4 дөнтә

5 тавта

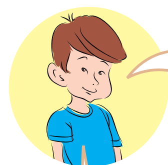
2. Соңстн. Тодлтн.

Өдгә цаг	Өңгрсн цаг
Би чад**нав**.	**Би** чаддг би**ләв**.
Чи чад**нач**.	**Чи** чаддг би**ләч**.
Тер чад**на**.	**Тер** чаддг би**лә**.
Мадн чад**навидн**.	**Мадн** чаддг би**ләвидн**.
Тадн чад**нат**.	**Тадн** чаддг би**ләт**.
Тедн чад**на**.	**Тедн** чаддг би**лә**.

3. Соңстн. Умштн. Сурврт хәрү өгтн.

Кен ю бичкндән кеж чаддг билә?

Би дөнтәдән умшч чаддг биләв.

Үнәрий? Иткҗәхшив. Би болх-ла, тавтадан умшдг даслав.

Би һунтадан шатр нааджчаддг биләв. Җиижә, чи нилхдән ю кеж чаддг биләч?

Төгә гүүлгж чаддг биләв.

Ю, тиим юмн бәәдв? Бичә көөрәд бә.

Яһсн көр күн!

Наад бәрҗәнәв. Му бичә сантн.

4. Күүндтн. Сурврмудт хәрү өгтн.

1. Чи бичкндән ю кеж чаддг биләч?
2. Чи һунтадан ю кеж чаддг биләч?

ЮН Ю КЕЖ ЧАДХШ?

1. Соңстн. Тодлтн.

Өдгә цаг	Өңгрсн цаг		
Би чаддгов.	**Би**		биләв.
Чи чаддговч.	**Чи**		биләч.
Тер чаддго.	**Тер**	чаддг	билә.
Мадн чаддговидн.	**Мадн**	чаддго	биләвидн.
Тадн чаддговт.	**Тадн**		биләт.
Тедн чаддго.	**Тедн**		билә.

2. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Би өцклдүр циркд одув. Дала соньн аңгуд үзүв.
Нанд нег ноха йиртаасгдв. Нернь Цоохр.
Би йир алң болв. Цоохр тоолж чадна.

Үнәрий? Дуулж чадну?

Уга, дуулж чадхш, болв биилж чадна.

Би нег ноха үзләв.
Мөрәр довтлж чадна.

Харм төөрхд, Цоохр мөрәр довтлж чадхш.
Чи эврән мөрәр довтлж чаднч?

Чаддгов. Дасхар седжәнәв.

Үлмж, чини ноха тоолж чадну?

Уга, чадхш. Мини һалзн
хө хәрүлж чадна.

1. Цоохр ю кеж чадна?
2. Цоохр ю кеж чадхш?
3. һалзн ю кеж чадна?
4. һалзн ю кеж чадхш?

3. Наадтн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Юн ю кеж чадна? **Юн ю кеж чадхш?**

	Герлән тоть	Жиижән күрн	Үлмжин ноха	Өлзәтин мис
күүндж	v	x	x	x
һәрәдж	x	v	v	v
нисч	v	x	x	x
гүүж	v	v	v	v
умшч	x	x	x	x
биилж	v	x	v	v

Ю КЕХ ЗӨВТӘЧ?

1. Соңстн. Тодлтн.

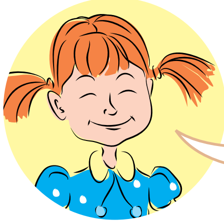
Би умшх зөвтә**в**.
Чи умшх зөвтә**ч**.
Тер умшх зөвтә.

Мадн умшх зөвтә**видн**.
Тадн умшх зөвтә**т**.
Тедн умшх зөвтә.

2. Соңстн. Тодлтн. Күүндтн.

Мендвт, багш. Орж болхий?

Менд, Үлмж. Юңгад оратвч? Юн болв?

Эк-эцк өрүн эрт көдлмштән одв. Аав Болд хойр хошт йовв. Цаһан эгч кергәрн йовж одв. Ээжм таасго бәәнә. Тиигәд би ду көвүһән бичкдүдин садт күргх зөвтә болув.

Нә, медгджәнә. Орад орман эзл.

Сурж болхий?

Сур.

Эндр кичәлмүдин хөөн мадн ю кех зөвтәвидн?

Керг дала. Зулын белдврән цааран давулх кергтә.

Нанд эндр дутж болхий? Ээждән нөкд болх зөвтәв.

Нә, сән. Болв маңһдур белдврт орлцх зөвтәч.

Ханжанав, багш. Эрк биш орлцнав.

1. Үлмж юңгад оратв?
2. Сурһульчнр кичәлмүдин хөөн ю кех зөвтә?
3. Эндр Герлә ю кех зөвтә?
4. Маңһдур Герлә ю кех зөвтә?

3. Соңстн. Сурврт хәрү өгтн.

Кен ю кех зөвтә?

Һәрә	дууна айс
Жиижә	белг
Өлзәт	йөрәл

Өмссн хувцнтн
Өлзәтә болж,
Эднь элж, ээнь мөңк
Ут наста болтха!
Үүнәс үлү сәәхн
Олн зах хувц өмсч
Эләж йовх болтха!

ТАДН Ю КЕХ ЗӨВТӘ БИЛӘТ?

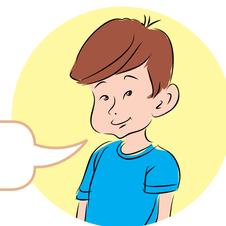
1. Соңстн. Тодлтн.

Өдгә цаг			**Өңгрсн цаг**		
Би **Чи** **Тер** **Мадн** **Тадн** **Тедн**	умшх	зөвтә**в**. зөвтә**ч**. зөвтә. зөвтә**видн**. зөвтә**т**. зөвтә.	**Би** **Чи** **Тер** **Мадн** **Тадн** **Тедн**	умшх зөвтә	би**лә****в**. би**лә****ч**. би**лә**. би**лә****видн**. би**лә****т**. би**лә**.

2. Соңстн. Умштн. Зәңгс чиклтн.

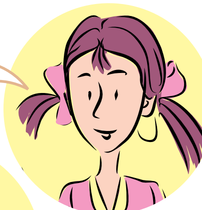

Жиижә, чи шин дууһин айс дасх зөвтә биләч. Дасвч?

Һундл тәрхд, дассн угав.

Сән юмн уга. Өлзәт, чи Зулын йөрәл дасх зөвтә биләч. Белнч?

Гемән суржанав. Цугинь дасад угав.

Маңһдур күртл дасх зөвтәч. Нүүдлә Үлмҗ хойр, тадн эрсин соньн зурх зөвтә биләт. Чиләввт?

Цаг бачм болв. Эндр чиләхвидн гиж санҗанавидн.

Нә, медгджәнә. Ода Зулын дууһан дасх зөвтәвидн.

1. Жиижә шин дуучиг дуудх зөвтә билә.
2. Өлзәт байрин шүлг дасх зөвтә билә.
3. Нүүдлә Үлмҗ хойр келвр бичх зөвтә билә.
4. Жиижә шин дууна айс дасв.
5. Өлзәт Зулын йөрәл дасв.
6. Нүүдлә Үлмҗ хойр эрсин соньн зурв.

3. Күүндтн. Сурврмуд олзлтн.

1. Чи Зулын нәәрт ю белдх зөвтәч?
2. Чини үүрмүд ю кех зөвтә?
3. Тадн ю кех зөвтә биләт? Ю кеввт?

КЕНД Ю КЕХ КЕРГ УГА?

1. Соңстн. Тодлтн.

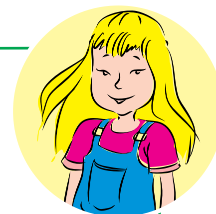
Кен?	Кенд?
Би Чи Тер Эн	Нанд Чамд Терүнд Энүнд
Мадн Тадн Тедн Эдн	Маднд Таднд Теднд Эднд

Нанд Чамд Терүнд Энүнд Маднд Таднд Теднд Эднд	умшх	кергтә.

Нанд Чамд Терүнд Энүнд Маднд Таднд Теднд Эднд	умшх	керг уга.

2. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Менд, Жиижә!

Мадн эндр Зулын белдвр кех зөвтә биләвидн. Багш таасго бәәнә. Тому күртж. Белдврт ирәд керг уга. Дуулх кү бас олж авувидн. Чамд дуулх керг уга.

Сән бә!

Нүүдлә.

1. Күүкд эндр ю кех зөвтә билә?
2. Юңгад Жиижәд белдврт ирәд керг уга?
3. Кенд дуулх керг уга?

3. Соңстн. Сурврт хәрү өгтн.

Кенд ю кех керг уга?

1

2

һәрә —— Өлзәт

3

4

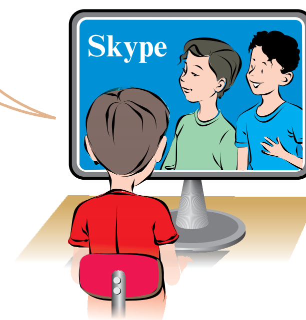
МАҢҺДУР ЧИ Ю КЕХЧ?

1. Тодлтн.

Нүр	Нег то	Олн то
1-гч	**Би** биил**хв**.	**Мадн** биил**хвидн**.
2-гч	**Чи** биил**хч**.	**Тадн** биил**хт**.
3-гч	**Тер** биил**х**.	**Тедн** биил**х**.

2. Соңстн. Умштн. Чик эс гиж буру.

Скайп жиңнүл**җәнә**.
Үлмж скайпар күүнд**җәнә**.

Үлмж: Көвүд, мендвт!
Санж: Мадниг соңсчанч?
Үлмж: Соңсчанав. Ямаран бәәнәт?
Хоңһр: Му биш. Чи ю кеҗәнәч?
Үлмж: Маңһдур ямаран өдр болхинь хәләҗәнәв.
Санж: Ямаран кергәр?
Үлмж: Маңһдур хоккей наадхвидн. Киитн болх. Дулан хувцан батлх кергтә.
Хоңһр: Манад маңһдур киитн, болв нарта өдр болх. Мадн цанар дошхвидн эс гиж цасн долда шивәд наадхвидн. Нә, тана баг диилтхә гиһәд йөрәҗәнәвидн.
Үлмж: Тиигтхә, йөрәл шиңгтхә! Маңһдур наадна хөөн жиңнүлнәв.

1. Маңһдур Үлмж йиртмжин бәәдл хәләх.
2. Ода Үлмж йиртмжин бәәдл хәләҗәнә.
3. Маңһдур Үлмж цасн ова кех.
4. Маңһдур киитн болх.
5. Санж Хоңһр хойр дошурар дошх.
6. Үлмж маңһдур үүрмүдтән жиңнүлх.

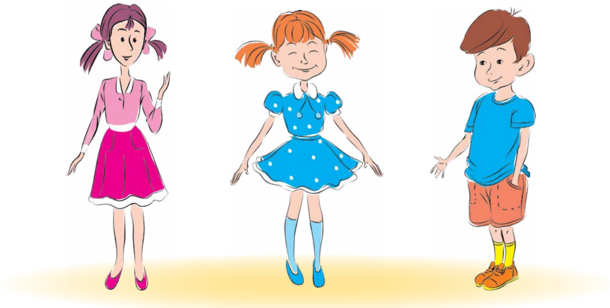
3. Күүндтн.

Кен ю маңһдур кех?

	Жиижә	Герлә	Аав	Чи
Сөөкә хулдж авх.	x	v		
Харһлтд орлцх.	v	v	v	
Наад хәләх.	v			v
Мод чавчх.			v	v

ҮВЛӘР Ю КЕЖ БОЛШГО?

1. Соңстн. Тодлтн.

Би биил**хв**. **Чи** биил**хч**. **Тер** биил**х**.	**Би** биил**шгов**. **Чи** биил**шгоч**. **Тер** биил**шго**.
Мадн биил**хвидн**. **Тадн** биил**хт**. **Тедн** биил**х**.	**Мадн** биил**шговидн**. **Тадн** биил**шгот**. **Тедн** биил**шго**.

2. Соңстн. Умштн. Чик эс гиж буру.

Менд, Содмн!

Ямаран бәәнәч? Соньн зәңг бәәнү? Кезә манаһур гиичд ирхч? Чамаг үзхәр бәәнәвидн. Хамдан дала керг күцәхвидн. Балһс хәләхвидн, селәһүр одхвидн.

Үвләр ирхлә, цанар, дошурар дошхвидн. Болв һаза удан бәәж болшго. Үвләр йир киитн болна.

Хаврар ирхлә, теегт һархвидн. Болв теегт һал шатаж болшго. Мадн һал шаташговидн, цецгүд таслшговидн.

Зунар ирхлә, уснд өөмхвидн, нарнд ээврлхвидн. Болв уснур бөдүн күн угаһар йовж болшго. Мадн эк-эцк угаһар йовшговидн, уснд холд оршговидн.

Чамаг ик гидгәр күләҗәнәвидн. Кезә ирхән зәңгл.

Чини үр Өлзәт.

1. Содмн ирхлә, күүкд балһс үзүлх.
2. Үвләр һаза удан бәәж болх.
3. Хаврар теегт һал шатаж болх.
4. Күүкд теегт цецгүд таслшго.
5. Зунар күүкд уснд өөмх.
6. Бичкдүд уснур бөдүн күн угаһар йовх.

3. Күүндтн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Үвләр ю кеж болх? **Үвләр ю кеж болшго?**

Үвләр **Хаврар** **Зунар**	нарнд теегт цанар һаза удан цецгүд уснд уснур	һал бөдүн күн угаһар холд	йовж бәәж шатаж һарч дошч таслж өөмж ээврлж орж	**болх**. **болшго**.

ИРГЧДӘН Ю КЕХВЧ?

1. Соңстн. Тодлтн.

	маңһдур	**нөкәдүр**	һурвн өдр **давулад**	долан хонг **давулад**	**иргч** сард	**иргч** жилд	**удл уга**	
эндр								**иргчдән**
		өдр **өнжәд**	**дарук** һурвн өдрт	**дарук** долан хонгт	**дарук** сард	**дарук** жилд		

2. Соңстн. Умштн. Сурврмудт хәрү өгтн.

Һәрә, чи маңһдур ю кехч?

Ямаран керг бәәнә?

Хоккей наадый?

Маңһдур йир киитн болх. Шуурһн шуурх. Ик цасн орх.

Тиигхлә, нөкәдүр харһий?

Нөкәдүр би ээждән золһхв. Дарук һурвн-дөрвн өдрмүд киитн болх. Ирх нарн өдр болхий?

Мини бөл басң өдрлә ирх. Иргч сард манад бәәх. Маднла наадх. Теңгрин бәәдл сән болхий?

Түрд гижә! Интернетд хәләнәв. Нарта өдр болх.

Йир сән! Дарук нарн өдрлә хоккей наадхвидн.

1. Маңһдур һаза ямаран өдр болх?
2. Нөкәдүр Һәрә ю кех?
3. Дарук һурвн өдрмүдт теңгрин бәәдл ямаран болх?
4. Кезә Үлмҗин бөл ирх?
5. Кезә көвүд хоккей наадх?

3. Нүүрәр күүндтн. Сурврмуд олзлтн.

а) Нүүдлә – Жиижә

ә) Герлә – Өлзәт

1. Маңһдур чи ю кехч?
2. Нөкәдүр чи ю кехч?
3. Ирх сән өдрлә ю кехч?
4. Дарук долан хонгт ю кехч?
5. Иргч жилд ю кехч?

ЗУЛЫН АВЪЯС МЕДНЧ?

1. Соңстн. Тодлтн.

1. һол

2. көвң

3. хустг

4. цөгц

5. һуйр оңһц

6. хальмг лит

7. йөркг өвсн

2. Соңстн. Умштн. Сурврт хәрү өгтн.

Зул – өрк-бүлин байр.

(Герлән келвр)

Өцклдүр ээж нанд Зулын тускар келж өгв. Хальмг литәр Зул үкр сарин хөрн тавнд темдглнә. Зул – нас авдг өдр, өрк-бүлин байр.

Зулын өмн мана өрк-бүл герән хурана, хувцан уһана, белг хулдж авна.

Зул өдр ээж эрт босад, цә чанна, деедж өргнә. Аав Зулын йөрәл тәвнә. Мадн хамдан боорцгта цә ууна-видн.

Зул өргхин өмн ээж һаран уһана, аман зәәлнә. «Ом-ма-ни-пад-ме-хум», – гиж зальврна. Ширә деер цөгц, шар тосн, көвң, һол кех өвсн белн бәәнә. Ээж һуйрар оңһц кенә. Насна цөгц белднә.

Асхн теңгрин одн күцсн цагт зул өргх кергтә. Эн цагла әмтн насан авна.

1. Кезә Зул темдглнә?
2. Зулын өмн ямаран белдвр кенә?
3. Зул өдр өрүһәр Герлән бүл ю кенә?
4. Зул өргхд юн кергтә?
5. Кезә зул өргх кергтә?

3. Соңстн. Зәңгс чик даранднь тәвтн.

1. Асхн зул өргнә, авсн насан йөрәнә.
2. Зул өдр өрүһәр цә чанна, деедж өргнә.
3. Зул үкр сарин хөрн тавнд темдглнә.
4. Зулын өмн әмтн герән хурана.
5. Зул өргхин өмн һуйрар оңһц кенә.

ЗУЛЫН НӘРТ ЯМАРАН БЕЛДВР КЕЖӘНӘТ?

1. Соңстн. Тодлтн.

Нүр	Өдгә цаг	Өңгрсн цаг	Ирх цаг
Би	биилҗәнәв	биилүв	биилхв
Чи	биилҗәнәч	биилвч	биилхч
Тер	биилҗәнә	биилв	биилх
Мадн	биилҗәнәвидн	биилүвидн	биилхвидн
Тадн	биилҗәнәт	биилвт	биилхт
Тедн	биилҗәнә	биилв	биилх

2. Соңстн. Умштн. Сурврт хәрү өгтн.

Санж, Хоңһр, мендвт!

Энҗл үвл эрт эклв. Үкр сарла цасн һазриг бүркв. Гермүд, модд, һазр цасар бүркәтә. Цуг юмн цаһан.

Удл уга Зул болх. Байрин өдрт белдҗәнәвидн.

Мадн белдврән эклҗәнәвидн. Дала юм белдх кергтә. Мадн Зулын марһанд орхвидн. Һәрә зург зурх. Нүүдлә йөрәл келх. Җиижә домбр цокх, Герлә биилх. Би Балакан Алексейин шүлгин тасрха келхв. Балакан Алексей – ачта хальмг бичәч. Шүлгин тасрха таднд илгәҗәнәв:

Ээж Зул тәвв,
Эргнд герлтә болв.
Насн деерән нас.
Немж би авув.

Экм цә чанв,
Эцкм дееҗ өргв,
Ээж бурхнд мөргв,
Эднд зүркм ханв.

Сән, сәәхн шүлг. Нанд таасгдҗана. Тадн Зулын нәәрт ямаран белдвр кеҗәнәт? Ю кехт?

Байрта харһий!

Тана үр Үлмҗ.

Кен ю кех?

Үлмҗ **Һәрә** **Нүүдлә** **Җиижә** **Герлә**

домбр цокх | йөрәл келх | шүлг келх | биилх | зург зурх

3. Күүндтн. Сурврмудт хәрү өгтн.

1. Тадн Зулын нәәрт ямаран белдвр кеҗәнәт? | **2.** Зулын нәәрт ю кехт?

КЕНЛӘ ЯМАРАН ЙОВДЛ БОЛВ?

1. Соңстн. Тодлтн.

Нүр	Өдгә цаг	Өңгрсн цаг	Ирх цаг
Би	биилнәв	биилләв	биилхв
Чи	биилнәч	биилләч	биилхч
Тер	биилнә	бииллә	биилх
Мадн	биилнәвидн	биилләвидн	биилхвидн
Тадн	биилнәт	биилләт	биилхт
Тедн	биилнә	бииллә	биилх

2. Соңстн. Умштн. Чик үг темдглтн. Зургудла ирлцүлтн.

Кенлә ямаран йовдл болв?

А. Эн күүкн үвлд дурго. Юңгад гихлә, киитн (болна / болҗана), цасн (орна / орла), хаалһ мөстнә, әмтн хальтрна. Өцклдүр школурн йовж йовад, күүкн хальтрад (унв / унх). Көлнь ик гидгәр (өвдх / өвдв).

Ә. Удл уга шин җилин нәр (болх / болв). Би һацур (кееруллэв / кеерүлхв). Һацурин ора деер алтн од (зүүләв / зүүхв). Мадн бүләрн олн зүсн наадһас, кеерүл (кехүвидн / кеҗәнәвидн), һацур деер (өлгхвидн / өлгнәвидн).

Б. Эн күүкн кеерхдән дурта. Энүнә хувцна үкүгт дала ке хувцн (бәәнә / бәәлә). Ээҗнь сән уяч. Ээҗ сәәхн бүшмүд (уйна / уйнавидн). Эн цеңкр, ут, сул майг (уйх / уйв). Күүкн эн майгиг шин җилин нәәрт (өмсх / өмслә).

1

2

3

ТЕДН КЕНД ЗОЛЬҖАНА?

1. Соңстн. Тодлтн.

Кен?	**Кенә?**	**Кенд?**	**Кениг?**
Юн?	**Юуна?**	**Юунд?**	**Юуг? Ю?**
Би **Чи** **Эн** **Тер**	мини чини энүнә терүнә	нанд чамд энүнд терүнд	намаг чамаг энүг терүг
Мадн **Тадн** **Эдн** **Тедн**	мана тана эднә теднә	маднд таднд эднд теднд	мадниг тадниг эдниг тедниг

2.Умштн. Үгмүд чик ормднь тәвтн.

чи теднә мана мини
энүнә энүнә тана

Мини нерн Жиижә. Эн мини болн мана өрк-бүлин юмн. Би көгҗмд дуртав. Эн (1) ___________ домбр. Мини эгч көгҗмч. Эн (2) _________ ятх. Мини эцк өрүн болһн паркд гүүнә. Эн (3) __________ спортын сөөкә. Мини хойр эгч теннис наадхдан дурта. Эн (4) _____________ ракетк. Мадн ик герт бәәнәвидн. (5) __________ гер чолун, хойр давхр. (6) ________ гер ямаран? (7) ___________ ю кехдән дуртавч?

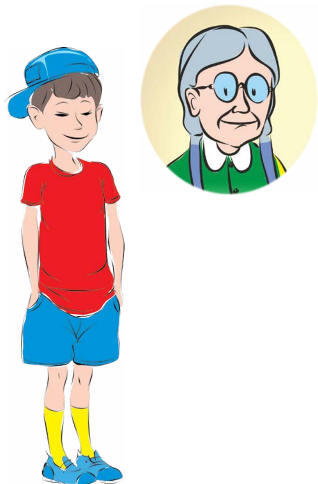

3. Умштн. Сурврмуд олзлад, чик үгмүд бичтн.

Би эндр гертән бәәнәв. (1. Кенд?) **Н**___________ тому күртв. Мини үүрмүд (2. Кенд?) **н**___________ золһҗ ирв. Би (3. Кениг?) **т**__________ үзсндән байрлҗанав. Ээж (4. Кениг?) т___________ шикр-балтаһар тоожана. Тедн (5. Кенд?) **н**________ соньн зәңг авч ирв. (6. Кениг?) **М**__________ марһанд дууджана? (7. Кенд?) **М**___________ белдвр кех кергтә. Мана багш (8.Кениг?) **н**___________ ду дуул гиж сурҗана. Би (9. Кенд?) **э**________ зөвшәл өгүв. (10. Кенд?) **Н**__________ цаг бачм. Гемтәд керг уга.

ГЕРЛӘ КЕНИГ ТАНЬСН УГА?

1. Соңстн. Тодлтн.

Баг	Кен? / Юн?	Кенә? / Юуна?	Кенд? / Юунд?	Кениг? / Юуг? Ю?
I	Нарн часн көвүн	Нарна часна көвүнә	Нарнд часнд көвүнд	Нарниг часиг көвүг
II	Үлмж ээж белдвр	Үлмжин ээжин белдврин	Үлмжд ээжд белдврт	Үлмжиг ээжиг белдвриг
III	Герлә һаһа ширә	Герлән һаһан ширән	Герләд һаһад ширәд	Герләг һаһаг ширәг

2. Умштн. Сурврмуд олзлад, үгмүд чикәр тәвтн.

Герлә ээж көвүн нерн ноха

Нег өдр Герлә ээждән золһҗ ирв. (1. Кениг?) Э__________ долан хонгтан үзәд уга билә. (2. Кенә?) Э________ хашад нег (3. Кениг?) к__________ үзв. Герлә алң болв. (4. Кениг?) к__________ таньдго билә.

Көвүнәс (5. Юуһинь?) н______ сурв. Көвүн (6. Кенд?) Г__________ нерән келв. Дарунь Герлә (7. Кениг?) к_______ таньв. «Чи Улана Доржвч? Түрүләд би чамаг таньсн угав. Өсәд, ик көвүн болҗч».

Дорж (8. Кенд?) Г_________ эврәннь (9. Юуна?) н________ тускар келв. Эн (10. Юунд?) н__________ йир дурта.

3. Ирлцүлтн. Сурврмудт хәрү өгтн.

1. Герлә ____________ долан хонгтан үзсн уга?
2. Герлә көвүг ___________ хашад үзв?
3. Герлә көвүнәс _________ сурв?
4. Дорж ________ эврәннь нохан тускар келв?
5. Дорж Герләд ________ тускар келв?
6. Дорж ___________ йир дурта?

а) ю
ә) кенд
б) юунд
в) кениг
г) юуна
һ) кенә

ЧИ УМШХДАН ДУРТАВЧ?

1. Йөрәлмүд чеежәр дастн.

Хуучн насн бат болж,
Шин насн өлзәтә болж,
Җил болһн насан авч,
Амулң эдлҗәхиг
Олн Деедс Бурхд
Өршәх болтха!

Буур җил һарч,
Ботхн җил орж,
Олн әмтн насан авч,
Эн тер уга,
Ханядн – тому уга,
Үр-садан өскж,

Ачнр- җичнрән үзж,
Сән-сәәхн бәәхинь
Деед Олн Бурхд,
Делкән Цаһан Аав
Евәх болтха!

2. Келвр умштн. Зәңгс чиклтн.

Цөгцин һол.

Нег өрүн ээҗ хувцан өмсәд йовхар белдв. Дорҗ ээҗәсн сурв:
– Ээҗ, альдаран йовхар бәәнәч?
– Би тег орхар седҗәнәв. Йөркг өвс цуглулхар бәәнәв.
– Йөркг өвсн юуна төлә кергтәв? – гиҗ Дорҗ соньсмв.
– Зулын байрла йөркг өвсәр насна цөгцд һол кедм, – гиҗ ээҗ цәәлһв.
– Ээҗ, Зул күртл одачн бүкл сар бәәнә, – гиҗ Дорҗ алң болв.
– Өвсиг эртәснь теегәс авч ирх кергтә. Хагсах кергтә, – гиҗ ээҗ хәру өгв.
Дорҗ ээҗән дахад теегүр йовв. «Хәлә, Дорҗ, эн өндр һо цаһан өвсн – йөркг өвсн. Эн өвсиг цевр һазрас түүҗ авх кергтә», – гиҗ ээҗ зааҗ өгв.
Ээҗ ачтаһан түүсн өвсән хагсу, дулан ормд тәвв. «Зулын байр иртл хагсад кевтг», – гиҗ ээҗ келв.

1. Ээҗ теегт цецгүд цуглулхар бәәнә.
2. Йөркг өвсәр герән кеерүлнә.
3. Зул күртл хойр долан хонг бәәнә.
4. Өвсиг эртәснь хашад суулһх кергтә.
5. Йөркг өвсн ахр һо шар.
6. Йөркг өвсиг уста һазрас түүҗ авх кергтә.
7. Ээҗ түүсн өвсән киитн ормд тәвв.

ЧИ УМШХДАН ДУРТАВЧ?

1. Шүлг чеежәр дастн.

Шин җил ирв.

Зул сар, Зул сар,
Зулдан герл өгитә.
Насн җилән утдулҗ,
Нәр-наадан эклитә.

Шин җил ирв гиҗ
Шүтән-бурхан секия.
Хуучн җилән давулҗ,
Хүрм-нәәрән эклия.

(Улана Ч.)

2. Шаваш чеежәр дастн.

Иг мет эргәд од,
Ээҗин өмн сөгдәд од.
Элә кевтә деләд од.
Хәдрис! Хәдрис!

3. Умштн. Зәңгс тогтатн.

Зул.

(Җиижән келвр)

Давсн долан хонгт, бемб өдрлә, мана бүл Зулын байр кев. Өрүн өрлә мана эк цә чанад, боорцган һарһад, өөр бәәсн көгшдүдиг дуудв. Гиичнр мана нас йөрәв. Цаһан улан мөңгәр белг өгв, кампадь-балта белглв. Мана хөөн көгшдүд дарук герт одв. Би тедниг дахув. Кезәнк хальмг авъясар, герәс герүр орҗ авсн насан йөрәдг йоста болдмн.

Асхар мана эк зул өргв. Зулын байр йир байртабахтаһар давв.

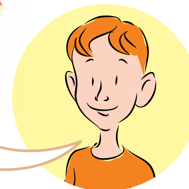
Кезә?	Кен?	Ю кев?
Өрүн өрлә Давсн долан хоңгт Асхар Хөөнь	эк көгшдүд Җиижә Җиижән өрк-бүл	тедниг дахв. көгшдиг дуудв. Зулын байр кев. зул өргв. йөрәл тәвв. нас йөрәв. дарук герт одв.

ШИН ҖИЛИН НӘӘРТ КЕН БОЛХЧ?

1. Умштн. Чик эс гиж буру.

Һәрә, медхд соньн. Шин җилин нәәрт кен болхч?

Медәд угав. Давсн җил би Аралҗн-күүнә дүр зүүләв.

Э, тиим. Йир инәдтә бәәдлтә биләч.

Инәдтә? Наад бәрҗәнч?

Му бичә сан. Болв тер нәәрт тавн-зурһан Аралҗн-күн билә. Йир инәдтә йовдл! Би болхла, эн җил арат болнав. Давсн сарла эцкм сәәхн аратын халхц авч ирлә. Ээҗм шар эдәр майг болн киилг уйх. Би сәәхн арат болхв!

Бичә һунд. Давсн җил мини дүр бас аальта билә. Би заһсч эмгнә дүр наадлав. Мартад угач?

Яһсн көр күүкн! Бичә көөрәд бә!

Э, тиим юм мартж болхий? Тер наадн йир шогта болв. Же гитлән инәләв.

1. Давсн җил Һәрә дәәчин дүр зүүлә.
2. Эн җил Өлзәт арат болх.
3. Өлзәтин ах аратын халхц авч ирлә.
4. Ээж оштв өңгтә эдәр бүшмүд уйх.
5. Өлзәтин майг болн киилг шар өңгтә болх.
6. Давсн җил Өлзәт заһсч өвгнә дүр наадла.
7. Һәрә наад хәләһәд уульв.

2. Соңстн. Ирлцүлтн.

Давсн җил кен ямаран дүр болла?

Энҗл кен ямаран дүр болх?

1

2

3

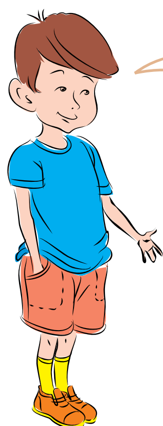
4

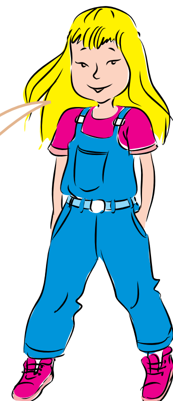
5

Герлә Үлмж Нүүдлә Жиижә

СУРЖ БОЛХИЙ?

1. Умштн. Күүндвр зургудар цааранднь давултн.

Нүүдлә, чамас сурж болхий?

Боллго. Ю сурхар бәәнәч?

Дала сурх сурвр бәәнә.

Үлгүрнь.

Чи цуг юм кеж чаднч, эсий?

Э, би тиимв.

Эс чаддг юмн бәәнү?

Сурад мед.

Чи төгә гүүлгж чаддвч?

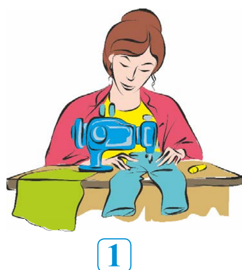
Чадлго.

Нисч чаддвч?

Нанар наад бәржәнч? Чаддгов.

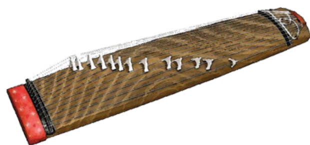
Му бичә сан. Шоглжанав.

Иткҗәнәв. Дарук сурвр ямаран?

1

2

3

4

5

2. Соңстн. Сурврт хәрү өгтн.

Кен ямаран сурврт хәрү өгчәнә?

1. Бичкндән ю кеж чаддг биләч?
2. Иргчдән кен болхар бәәнәч?
3. Чи Зулын тускар келж чадхч?
4. Маңһдур ю кех зөвтәч?

3. Күүндтн. 2-гч даалһврин сурврмуд олзлтн.

ЧИ НААДХДАН ДУРТАВЧ?

ЭКЛЦ

1 Чи ю кеж чаднач?

2 Бичкндән ю кеж чаддг биләч?

3 Юн өөмж чадхш?

4 Эндр кичәлин хөөн ю кех зөвтәч?

5 Өцклдүр чи ю кех зөвтә биләч?

6 Күүкд кичәлдән ю кех зөвтә?

7 Чамд ю кех керг уга?

8 Маңһдур чи ю кехч?

9 Үвләр ю кеж болшго?

10 Иргчдән ю кехч?

11 Зулын авъяс меднч?

12 Зулын нәәрт ямаран белдвр кежәнәт?

13 Ямаран соньн йовдл одахн чамла болв?

14 Чи кенд золһнач?

15 Чи юуна тускар күүндхдән дуртавч?

16 Йөркг өвсн юуна төлә кергтә?

17 Тана әрк-бүл Зул яһж давулна?

18 Эн Зулла кеду нас зүүввч?

19 Зулла кен гиичд ирв?

20 Эн үгәс ямаран үг тогтаж болх? хагсах

21 Зулын йөрәл меднч?

22 Зулын туск шүлг меднч?

23 Ямаран шаваш меднәч?

24 Эн юмиг яһж нерәднә?

25 Шин жилин нәәрт ямаран дүр болхч?

ЧИЛГЧ

ЧИ Ю ДАСВЧ?

1. Умштн. Чик хәрү шүүтн.

Шин җилин шиидвр.

(Содмна келвр)

Давсн җил би нег күүкнлә таньлдув. Нернь Мөңгн Цецг. Эн йир ухата, эрдмтә күн. Бичкнәсн авн тиим шинҗләч күүкн бәәҗ. Һунтадан дуулҗ, биилҗ чаддг билә. Дөнтәдән умшдг дасв. Тавтадан һурвн кел меддг бәәҗ: китд, өөрд болн англь.

Эн күүкнлә таньлдсндан йир байрта бәәнәв. Мөңгн Цецг ода йистә, болв иргчдән кен болхан меднә. Эцкән дураһад, арһлач болхар седҗәнә. Олн һазр эргәд, олн орн-нутгудт одад кергән йовулх. Тиигәд олн кел дасх зөвтә. Олн әмтнә авъяс медх кергтә. Мөңгн Цецгт тернь күнд керг биш. «Чаддгов» гидг үг эн күүкн медхш. Миниһәр болхла, энүнә сансн санан күцх.

Би бас тиим арһта күн болхар седҗәнәв. Шин җиләс авн сурһулян улм сәәнәр сурхв, англь кел дасхв, дала дегтрмүд умшхв, эсвән батлхв. Эн мини шин җилин шиидвр.

1. Кедүтәдән Мөңгн Цецг умшдг дасв?

а) һунтадан   ә) дөнтәдән   б) тавтадан

2. Иргчдән Мөңгн Цецг кен болхар бәәнә?

а) зуучлач   ә) шинҗләч   б) арһлач

3. Мөңгн Цецг ю дасх зөвтә?

а) олн би   ә) олн кел   б) олн наад

4. Ямаран үг күүкн медхш?

а) күүнддгов   ә) келдгов   б) чаддгов

5. Содмн ямаран шиидвр авчана?

а) сәәнәр сурх   ә) һазр эргх   б) цогцан батлх

5	Чини аш:

2. Соңстн. Сурврт хәрү өгтн.

Кен ямаран шин җилин шиидвр кеҗәнә?

1. Герлә
2. Үлмҗ
3. Һәрә
4. Җиижә
5. Нүүдлә

а) шүлг бичдг
ә) уйдг
б) мөрн хуур татдг
в) нәрн шинҗ нааддг
г) бөк бәрлддг

5	Чини аш:

10	Цуг ашлт: